

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

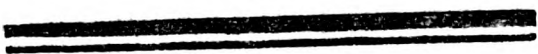
Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

THESES ^{42.}
JURIS NATURÆ ET GENTIUM
CONTROVERSI,

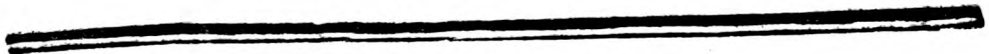

AB
ILLUSTRISSIMIS S. R. I. COMITIBUS
DOMINIS
AUGUSTO ET ALEXANDRO
DE SUŁKOW
SUŁKOWSKI

44

PUBLICÆ PROPOSITÆ
D. DECEMBRIS ANNO MDCCXLVII.

MODERANTE
ABRAMO GOTTLOB WINCKLERO,
JUR. UTR. DOCTORE.

LESNÆ TYPIS PRESSERIANIS.

THE
OFFICE OF THE
SECRETARY OF THE
NAVY
WASHINGTON, D. C.

NAVY DEPARTMENT

NAVY DEPARTMENT

CELSO ATQVE ILLUSTRISSIMO
DOMNO

DOMINO
ALEXANDRO JOSEPHO

DE SUŁKOW
SUŁKOWSKI

S. R. I. COMITI
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI
AUGUSTI III.

POLONIARUM REGIS ET ELECTORIS SAXONIÆ
MINISTRO STATUS ET CONSILIARIO INTIMO

VENATORI CURIÆ MAGNI DUCATUS LITHUANIÆ
GENERALI PEDITUM EXERCITUIUM S. R. MAIESTATIS,
EQVITI AQVILÆ ALBÆ IN POLONIA

S. ANDRÆE IN RUSSIA ET S. HENRIGI IN SAXONIA,
VICARIO ODOLNOPIENSI, NOVODVORENSI, SOKOLNICENSI,
PIASECZNENSI;

DOMINO HEREDITARIO
IN LISSA, RYDZINA, KOBYLIN, MIEYSKA GORKA,
SCHMIGEL, ZDUNY &c. IN POLONIA,
NISCHWITZ, JESNIZ &c. IN LUSATIA,

DOMINO INDULGENTISSIMO.

S.

CELSE ATQVE ILLUSTRISIME
S. R. I. COMES,

Domine Indulgentissime!

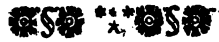
uem vultus Tuus Celse
Comes, semper mirifice
exhilarare solebat, quoties-
cunque adeundi Te data
erat potestas, nunquam alacriori animo quam

boc

hoc ipso tempore in conspectum **Tuum** pro-
 cēssi. Scilicet, ex quo iussu **Tuo** indulgentis-
 simo ad exponenda **Filiis Illustrissimis** iura
 huc evocatus sum; hoc vnum felicitati meae de-
 esse videbatur, ut rationes gesti muneris **Tibi**
 aliquando reddere, atque publicum simul devo-
 tissimae pietatis monumentum statuere liceret,
 Voti huius compotem me factum esse in praesen-
 tia non sine incredibili quadam animi voluptate
 intelligo. Sisto enim, quod benignissime con-
 cessum mihi esse velim, sisto **Tibi Celse Co-**
mes, Prolem tanto Parente dignam;
 sisto **Tibi** industriae a nominis pariter ac virtu-
 tum **Tuarum** heredibus tam strenuo hucusque
 nauatae aliquod specimen; sisto autem et me, qui
B
iuris

iuris iter emerentibus comes per hoc tempus ad-
eram. Magnam utique imo maximam, et
quæ tantum non in superbiam me inducere pos-
sit, rationem me habere video, de discipulis
gloriandi, quos natalium splendor, quos pe-
ctus generosum, quos ardor inusitatus praeclara
quaevis addiscendi, atque insignis doctrinae soli-
dioris copia dudum aliis exemplo posuerunt.
Verum haec ipsa laudum **Comitibus Illu-
strissimis**, debitarum cogitatio quidnam aliud
erit, nisi tacita imbecillitatis meae exprobratio?
Etenim tantum abest, ut mihi quicquam tribui
posse arbitrer, ut potius Ipsorum viuido ingenio
ac diligentiae vindicandos esse censeam prosperos
quos in iuris studio fecerunt progressus. **Solli-
citum**

citum me talia pensitantem haec reddere debe-
bant, quum offerendo **Tibi Domine indul-**
gentissime, hanc scriptionem id agere for-
sitan videar, vt laudes meas velut ipse canam,
simulque ostentem, quantum ad ornanda
Comitum Illustrissimorum studia con-
tulerim. At certe non video, cur virium
tenuitatem confessum fuisse pudori mihi esse
debeat, hoc loco in primis quo nulla prior nul-
la antiquior mihi esse debet cura, quam vti re-
uerentiam animumque addictissimum testatum
faciam. Accingit sese huic cultui pietas; ex-
osculatur illa, **Celse Comes**, insolitam qua
semper me dignatus es, indulgentiam; pro
inco-

incolumitate **Tua** caelum supplex veneratur;
tandemque me totum **Tibi** consecrat. Annu-
at supremum numen votis! annue **Tu Do-**
mine indulgentissime conatibus, quos
Tibi humillime offert

CELSI ATQVE ILLUSTRISSIMI
NOMINIS TUI

Scribebam
Mense Decembris
Anno MDCCXLVII,

Cultor deuotissimus

Abram Gottlob Winckler

* *
*

* *
*

* *
*

THESIS I.

Ius naturae et gentium diuersa iura non sunt.

Equidem non dubitamus, multos subinde fore, qui vitio nobis vertant, quod in limine laboris nostri huiusmodi thesin posuerimus. Tritam esse eam optime nouimus, et a primis iuris naturae, in formam disciplinae redacti, incubulis in ore omnium versatam. Veniam tamen facile impetraturos nos esse arbitramur, quum nihil agamus, quod a more disciplinas pertractandi alienum sit. Etenim *iuris naturae et gentium controuersi theses* appositori, initium certe a celebri quodam capite facere debebamus, quantumvis illud paullulum sit peruulgatius. Scilicet, ut reliquos omnes, qui hac de sententia mentem suam exposuerunt, taceamus, vel solum *GROTIJ* nomen

A

bu-

huic quaestioni celebritatem suam vindicare poterit. Quanta et quam immortalia viri huius in ius naturae fuerint merita, dissimulari tamen nequit, eum non solum admisuisse multa, quae ab hac disciplina, prorsus aliena sunt, verum etiam tradita fuisse ab illo plura, quae, si paullo accuratius sub examen vocentur, fundamento sunt destituta. Nos, qui ius naturae et gentium diversa iura esse hac thesi negamus, in eo quoque *GROTIUM* peccasse deprehendimus, quod errori satis communi facem velut praetulerit, quo, iuris naturae praecepta a iuris gentium lege distare multum, haud pauci sibi persuadent. Omnis autem adversae huius sententiae ratio si quid videmus, in eo sita est, quod mores, quibus gentes subinde adsueverunt, cum eo commutent contradicentes, quod iuris est. Verum inique hoc fieri adparet statim omnibus, qui modo pensaverint, longe aliud morum esse fundamentum quam legis naturalis. Quamcunque enim consuetudo vim in societate civili obtineat, ita ut saepenumero ius constituere censeatur, nunquam tamen inter gentes liberarum iuris nomen illa merebitur, adeoque ius gentium appellari non poterit illud, quod a solo earum arbitrio pendet. Quodsi autem gentium placita, quae per longam temporis seriem inter se receperunt, iuris virtute carent, atque sub hoc titulo venire nequeunt, certe non videmus, quodnam sit demum illud ius gentium, quod a iure naturae distinctum esse vulgo venditant.

II

Non omnia, quae recta ratio dicitur, iuris naturae sunt.

Non vna suadet ratio, vt hanc thesin omni conatu defendamus. Etenim, contrarium asserendo quidam faceremus aliud, quam vt morem imitaremur, nostris praecipue temporibus oculatissimis vszatum, quo suam quivis, cui deditus est, scientiam omnibus aliis non praefert solum, verum etiam reliquas artes ad summum diuinitatis huius suae, ministras esse iudicat. Ad hanc consuetudinem si nosmet conformare vellemus, omnia ea ad ius naturae pertinere dicendum nobis esset, quae rectae rationis auxilio ab homine cognoscuntur. Verum, quaecumque iuri naturae ab omni, non dicam homine, sed erudito inprimis, statui debeat pretium, turpe tamen foret huic disciplinae, defraudare velle ceteras, et velut cum damno aliorum locupletior fieri. Quocirca unicuius scientiae lubenti animo relinquimus ea, quae proprie ad ipsam spectant. Tantum abest, vt homines illiteratos ex iuris naturae disciplina docere cupiamus, qua ratione potissimum quemuis exercere artem suam oporteat. Veremur enim, ne, si ipsi naturae omnia vindicemus, tandem vel ipsis coquis praecepta dare cogamur, quomodo iusculum parare debeant. Quae dum nobiscum perpendimus, non possumus non *THOMASII* celebrare laudes, qui primus

velut turbatos antehac iusti, honesti et decori limites restituit. Optandum esset, ut nostra aetas hos terminos rite seruaret! Non enim, quod per saturam quasi adhuc adijcimus, putare debet quispiam, ac si scholarum umbris solummodo relinqvendum sit, horum officiorum observare differentiam. Maximam profecto vel ipsi illi, qui ad reipublicae gubernacula sedent, utilitatem capere possunt, si, quae iusti honesti et decori sint, accurate dignoscant.

III.

Recte adfirmatur, Deum iuris naturæ leges adcommodasse indoli humani generis.

Nonne forsitan subtile quoddam venenum hic propinabimus: nonne anguis sub herba ista latet: nonne fortassis illuc collineare nostra videbitur sententia, quod, quum indoles humani generis omnino deprauata sit, praecepta etiam, quae ipsi adcommodata esse adfirmamus, prauitatis aliquid contraxerint? Absit vero a nobis haec opinio, et auertat eam optimus maximus iuris naturæ auctor! Nostra enim quam hic defendimus sententia tantum abest, ut monstri aliquid alar, ut potius ipsi diuinæ sapientiæ superstructa sit, quippe quae naturam cuiuscunque rei cognoscit, adeoque decernere nihil potest, quod ei non conueniat,

IV.

Nec incongrua est prorsus **VLP**IANI definitio, quod ius naturæ sit illud, quod natura omnia animalia docuit, neque ex omni parte adcurata.

Quod Jureconsultus **JAUOLENUS** L. 202. Dig. de div. reg. iur. ait, periculosam esse omnem in iure definitionem, suo **VLP**IANUS exemplo comprobasse videtur, quando iuris naturæ finitionem adgressus fuit. Stoicam redolere philosophiam peculiarem hanc, quam de iure naturæ **VLP**IANUS imbibit sententiam, aiunt recentiores iuris civilis interpretes. Est enim hæc communis fere doctorum opinio, quod Jureconsulti Romani Stoicorum addicti fuerint placitis. Reperunt hoc vno propemodum ore omnes novelli Themidos antistites, quamvis præter Stoicorum nomen sæpenumero vix quidpiam teneant, quod ad antiquos hosce philosophos pertineat. Siue autem **VLP**IANUS ex ipsorum mente ius naturæ finierit, siue ex suo hæc depromserit ingenio, illud omnino certum est, naturalem potius instinctum quo omnia animalia reguntur, quam iuris naturæ proprie sic dicti eum dedisse notionem. Istud saltem dubium remanet, quo fundamento illos naturæ impetus iuris nomine adpellare potuerit. Nostra quidem sententia, si quid ludicamus, ita subduxisse videtur calculum, ut omnia quæ

B

fiunt

fiunt, lege quadam aeterna regi indigaret. Lex igitur quum omnibus rebus dicta sit, normam adesse patet, secundum quam cuncta in hac rerum vniuersitate agi oporteat. Isti autem normae iuris notionem ab *VLPIANO* indutam fuisse, mirum adeo videri non debet, quum nihil alioquin sit, vsitatus, quam legem naturae cum iure naturae confundi. Interim non negamus, accuratiores esse multo, qui vtramque rem rite separant, et ius naturae non legem naturalem esse dicunt, sed ius, quod vi legis istius hominibus a natura competit.

V.

Status libertatis in se non est status belli.

Parti ratione peccant, qui statum hominis, in quo a natura collocatus est, tranquillum ac pacatum, et qui eum tamquam miserrimum atque propter belli necessitatem turbidum repraesentant. Cauendum enim utique est, ne vel splendide nimis de natura humana sentiamus, et ne penitus de ea desperemus. Prius fecerunt *PUFFENDORFIUS* et *CUMBERLANDUS*, posterius praecipue *HOBBSIUS* egit. Nobis in praesentia cum Anglo hoc solum res est, quoniam ita fert thesis nostrae. Non melius autem Hobbesianae sententiae lubricum fundamentum adparet, quam si rationes quibus utitur, *PUFFENDORFIUS* argumentis opponantur. Hominis vero statum neque bel-

belli neque pacis statum simpliciter dici posse, sed esse quasi ad utrumque differentem, multis modis cognoscitur. Ostendunt enim illud, cum hominis natura, quae libera est, et facile in utramque partem flectitur, tum varia, quae morales circumstant negotia, et quae modo pacem, modo bellum suadent. Ulterius id ex diuersis hominum inclinationibus, uti dicere solemus, discitur. Nam prout cuiusuis sanguinis mixtio, quam temperamentum vulgo appellare consueuimus, comparata erit, ita vel pacem, vel bellum praefereat. Iratum hunc videbis illico, ob causas saepe leuissimas, quum lenta e contrario alterius ira sit, nec facile vnquam prouocari queat. Neque aliter inter ipsas gentes liberas fieri solet. Minitatur mox populus alteri bellum ac caedem, qui tamen, si praestare intelligit motos componere fluctus, sique animaduertit, cum hoste, non impraeparato sibi rem fore, aliam mox rationem inuit, ita ut exiguo pulueris iactu sopitae quiescant conceptae prius simultates. Quae cum paullo adcuratius considerentur, in oculos profecto incurrit, inter indifferentia omnino ponendum esse libertatis statum, hoc est, uti ab initio mentum fuit, neque pacis neque belli statum eum simpliciter debere appellari. Facile hinc lectores consentientes habebimus, longea se differre libertatem et licentiam. Libertatem satis philosophice si placet, definit Jureconsultus *FLORENTINUS* L. 4. *Dig. de statu homin. quod sit naturalis facultas eius,*

eius, quod cuique facere libet, nisi si quid vi aut iure prohibetur. Libertas igitur tantum abest, ut obligationem tollat, ut potius amice cum ea conspiret. Licentia, quam *ius fictum* adpellare placuit *L. B. de WOLFF P. l. iur. nat. §. 150.* ex effectibus facilius, quam ex definitione, cognoscitur. Vtrum vero ad libertatem an ad licentiam pertineat tritum illud, *sentire quod vis, dicere quod sentis*, aequorum liberorumque lectorum iudicio relinquimus.

VI.

Non omnes homines Jureconsulti sunt, qui iuris naturae praecepta norunt.

Si aduersa huic propositioni sententia vel maiori ex parte veritati magis esset consentanea, quam dolenda foret fors veterum Graeciae Latiique legislatorum, quam frustraneam illorum diceremus curam, qui rudes hominum mores legum auxilio formare conati sunt, quam exiguum, ut propius ad nostra tempora accedamus, statuendum esset pretium *GROTHII* aliorumque curae, quam ad explicandas iuris naturae leges adtulerunt: Verum salua res est! Etiam si enim id dare vellemus, omnes homines legum naturae habere notitiam, tamen non videmus, quomodo inde elici aliquid possit, quod nostrae thesi sit contrarium. Forsitan ad adstruendam nostrae propositionis veritatem, id vnum dixisse

dixisse sufficere, officium Jurisconsulti esse, non solum leges nosse, verum etiam applicare eas factis hominum. Id autem num omnes possint, sua quævis docebit conscientia.

Vll
Pactum metu iniusto extortum non valet.

Quod veteris illa iurisprudencia Romana aliter hac in re subduxerit rationes, aut arcana quibusdam artibus politiciis, quae homines, nil nisi bellum sperantes, intrepido semper esse animo, nec vilo deterreti periculo debere, docebant, aut Stoicae philosophiae dogmatibus, quae discipulos suos corpore, ut ita dicamus, atque omni humanitatis sensu exuere conabantur, tribuendum est. Comprehendi autem vix potest, quomodo post tot seculorum vicissitudines, totque morum mutationes, inueniatur adhuc hominum genus, quod, quam omnia Romane fieri forsitan optet, huius quoque principia verbis, nescio an factis, etiam, assentiat. Variis, ut sententiam suam corroboraret, utuntur argumentis, inter quae vel illud primum locum occupat, quod homo, etiamsi metu adactus fuerit libertatem eligendi semper habeat integram, adeoque non deficiat in ipso illud, quod pacti velut essentiam constituat. Verum non cogitant qui ita sentiunt, ad pacti validitatem ius acceptandi quoque ex altera parte requiri. Quod tamen qua ratione is, qui alterum vi iniusta cogit, sibi arrogare possit, non videmus.

C

VIII. Ho;

... *VIII.* ...

**Homines etiam secundum ius naturae confi-
derati inaequales esse possunt.**

Facile hic sententiae calculum quivis adiciet, qui modo semetipsum inspicere, atque ad id animadvertere voluerit, quod inaequalitatem inter homines constituit. Et enim quilibet paulo cordatior non potest non perspectum habere, quod neque divitiae, nec ingenii praecellentia, nec imperium vel subiectio, utpote res, quae ex solo consensu nostro ortum trahunt, aut quodcumque demum illud sit, quod ad praefendum nosmet aliis animam nostrum rapit, sed quod sola illa, quae velut ex intima hominis natura deprocta est, differentia, maior nimirum probitas vel improbitas, maior vel minor legum naturae observantia, vno verbo, adcurator vel negligentior officiorum adimpletio, homines reddat inaequales. Sole igitur clarius fit, quod, abstinendo ab omni alia imaginaria praecellentia, mortales etiam secundum ius naturae considerati inaequales esse possunt.

IX.

Status ciuitatis non tollit aequalitatem
hominum.

Actum esse de causa nostra illico putaueris, si nobis haec affirmantibus imperii ac subiectionis ideas, quae ciuitatis status propriae sunt, ante oculos posueris. Pugnare enim inuicem videntur, imperio subiectum esse, et retinere aequalitatem. Verum non est, quod de sententia nostra desperemus. Nonne enim aequali iure omnes in ciuitate gaudent, ad finem ciuitatis consequendum, hoc est, ad percipiendam communem securitatem vtilitatemque? Nonne omnes eodem modo legibus parere oportet? Nonne mutuis cuncti officiis sibi inuicem obstricti sunt? Taceo, quod omnes quotidiano velut experimento discimus, scilicet, sub vno Principe omnes aequali modo viuere felices.

X.

Non potest vllum de gentium inter se praecedentia allegari fundamentum, praeter pacta, quae super hac re aliquando ineuntur.

Si *CHEFFLETII* et *BLONDELLI*, quas occasione huius quaestionis inter se agitarunt, controuersiae

in-

inspiciantur, adparebit quidem, utrumque strenue, illum Hispanorum, hunc Gallorum tutum fuisse partes. Verum, nisi nos omnia fallunt, ipsae horum virorum lites maiore in luce veritatem ponunt, quod natura huius praecedentiae fundamentum non suppeditet. Quomodo enim lis hac de re unquam moueri potuisset? Quodsi ludere in argumento serio fas esset, gentium praecedentiam haud secus comparatam esse diceret, quam numinum ethnicorum apud *OVIDIUM Lib. V. Fastorum v. 20. sq.* antequam, ut poeta canit, lata in olympto erat maiestas. Scilicet tunc

- - - par erat omnis honos;
*Saepe aliquis folio, quod in Saturne tenebas,
 Ausus de media plebe sedere Deus.
 Donet Honor, placidoque decens Reuerentia vultu
 Corpora legitimis imposuere toris.*

Quae verba posteriora forsitan in mentem reuocare poterunt summi Pontificis institutum, quod Anno 1504. inoleuisse meminimus, et quod certo ordine Reges Christianos in Basilica collocat. Satis superque autem ex antea dictis constare arbitramur, consensus, siue expressum siue tacitum, utramque hac in re facere paginam, ita ut nec animi vel corporis dotes, nec potentia, aut sapientia, nec alia res, quaecunque illis demum sit, quicquam ad id conferant. Haec omnia enim quot non exposita sunt mutationibus?

XI.

Fustium, ictus vel alterius mali inflictio,
non infamat, sed caussa.

Juris ciuilis potius sententiam, quam quae ad ius naturae pertineat, hic sibi offerri forsitan existimabunt illi, qui sciunt, iam olim a Jureconsulto *MARCELLO* in *L. 22. Dig. de his qui notantur infamia*, eandem fuisse propositam. Sed, utcumque haec a iuris ciuilis perito dicta fuerint, nihil tamen impedit, quo minus ad ius naturae etiam haec quaestio spectare dicatur. Facile largiri possumus, Jureconsultum Romanum, dum haec scriberet, ad ciuiles potius quam ad naturales respexisse rationes. Nouimus enim, fustigationem apud Romanos ad eiusmodi poenas fuisse relatum, quae coercionem corporis solum continebant, uti ex *L. 7. Dig. de poenis* constat. Hinc expresse *CALLISTRATUS* in *L. 12. Dig. de Decurionibus* negat, infames fieri aut ab honoribus arcendos esse, qui ab aedilibus flagellis caesi erant. Nam aliud erat, verberibus feruilibus coerceri, aliud fustibus caedi, quod non nisi liberis hominibus, si modo non essent honestioris conditionis, contingere solebat. Quo pertinent *L. 28. Dig. de poenis et L. 12. Dig. de iure fisci*. De moribus igitur Romanorum potius, quam de iuris naturae principiis cogi-

D

tas

tasse hic *MARCELLUM*, admodum fit verosimile. Quomodocunque autem ista sese habeant, sat rationis habere credimus, cur, naturali quoque fundamento hanc niti sententiam, adferamus. Etenim, quae in contrarium forsati adferuntur, tanti certe non sunt, ut nos commoueant. Per carnifices aut aliud eiusmodi leue hominum genus fustibus caedi, ais, condemnatos. Sed quis dixit tibi, quae-so, carnifices, aut quocunque demum nomine illos adpellare volueris, per se infames esse? Pendet hoc ab opinione ciuitatis. Quae quum multis adeo obnoxia sit mutationibus, nescio quomodo in illa omnem fiduciam collocare possit homo sapiens. Fac autem, carnificibus a natura maculae aliquid adhaerere, num infamiam propterea contrahet, qui insons ipsorum manus passus fuit? Ita ne autem, pergis, insons quoque fustigationem patitur? Mirum hoc tibi videri equidem non miramur. Nam si omnia secundum ius fiant, fieri vix posse crederes, ut aliquis citra culpam suam fustium ictibus subiiciatur. Fustigatio enim non nisi merenti dictari debet, adeoque illa semper infamiam irrogabit. Bene se habent, quae differis. Verum, si contra nos hisce dictis aliquid euincere conaris, egregie falleris, atque non vides, petere te id, quod in principio est. Etenim, utcunque iudicem, in decernenda fustigatione cautum ac prouidum esse oporteat, homines tamen sumus, adeoque euenire omnino potest

est, ut innocenti etiam haec poena aliquando infligatur. Eiusmodi autem hominem infamem adhuc habere, postquam innocentia ipsius ad liquidum perducta est, nae contra omnem humanitatis sensum foret. Hunc in modum fortasse temperanda erunt, quae *KRESSIUS* ad ordinationem criminalem Caroli V in notis ad artic. 198 §. 4. p. 728. maiori quam par erat, fiducia adseuerat, scilicet, fustigationem hodie semper irrogare infamiam. Firmo enim stat talo, quod *CORNELLUS*, grauissimus tragoediarum apud Gallos scriptor ait:

Le crime fait la honte, et non pas l' echaffaut.

XII.

Etiā volenti fieri potest iniuria.

Si iuris ciuilibus cum iure naturae concordia ex praecedenti thesi adparet, certe illa non minus ex his, quae iam proponimus, cognoscitur. Quod enim ius ciuile eundem in modum sentiat, aperte ex *L. I. Dig. de iniuriis et famosis libellis* patet. Nos qui in enucleando hoc iure iam non versamur, vberiori allegati textus explanatione merito superfedemus. Namque de eo in praesentia solum dispiciendum nobis est, an non naturae quoque ius doceat, volenti fieri posse iniuriam. Facili autem negotio illud deduci posse arbitramur. Nam, si cogitaueris, homini,

maxi-

maxime in ciuitate constituto, non omnimodum in semetipsum ius competere, ita vt pro lubitu ei renunciare queat, non dubitabis forsitan, quin fieri possit, vt iniuria aliquando in eum committatur, etiamsi in illam consenserit. Fac enim, consensu imo iussu alicuius fieri, vt ab altero, qui ius interficiendi non habet, occidatur, quod facere quandoque solent homines vitae suae pertaesi, an non eiusmodi quoque homini iniuriam inferri putas, si alter iussui ipsius obtemperet? Dicis, non isti sed ciuitati potius hoc pacto fieri iniuriam, utpote quae ius quaesitum in occisum habuit. Nos autem non ciuitatem solum, sed ipsum illum etiam, qui ita interfectus fuit, laesum esse constanter adseueramus. Jus enim perfectum habuit, qui tristi hac morte occubuit, ad vitae suae conseruationem, quod ipsi sine iniuria eripi haud potuit. Tacemus in praesentia casus alios, ex quibus veritas dicti nostri vltius constare posset, volenti scilicet etiam fieri iniuriam, si nempe lex factum prohibeat.

XIII.

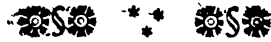
Metus crescentis potentiae iustus, causa belli iusta est.

Celebrem hic adgredimur quaestionem, non nouam quidem illam, sed quae a *GROTII* inde aetate multum diuque agitata fuit. In eo quidem omnes propemodum, et ipsum quoque nostrum iuris naturae antesignanum consenti-

sentire intelligimus, quod occupari possit facinus, si insultator arma arripiat, ita ut adpareat, eum id facere opprimendi nos animo. At aliter prorsus rem se habere, aiunt, si metus noster sola alterius potentia crescente nitatur. Quum enim metum inde ortum, admodum infirmum esse credant, ferri posse negant, ut metuens sibi hoc casu statim bellum cieat. Quicquid autem dissentientes in contrarium dicant, non tamen a nobis ita opinione sua seiuncti sunt, ut non facili negotio inter nos convenire queat. Nam certe nos si non sumus, qui, leuem quemcunque metum ex alterius potentia enatum belli causam iustam suppeditare, arbitremur. Nec verendum profecto est, ut principes, qui adeo formidolose res suas instituunt, alios vltro adgrediantur. Ita saltem statuimus, ut, si potentia alterius ex oppressione potissimum aliorum penes se populorum creuerit, sique ea nobis iam grauis esse incipiat, quod fieri potest, si alter forsitan in finibus nostris ingentem colligat exercitum, aut fortalitia exstruat, vno verbo, si metu haud vano omnia ab alterius vi iniusta timenda nobis esse videamus, ut, inquam, tunc iusta utique causa adsit, quapropter hostis adeo periculosi machinationes a nobis bello praeuertiri queant. Mathematicam hic expectare velle certitudinem, nimis modestum, quin imo frustraneum foret, quum illa in moralibus vix haberi queat, Optime, quae

E

hoc

hoc loco differimus, ipsius *GROTIJ* sententiae conueniunt. Longe enim aliter, quam in iure naturae ab ipso factum est, alia occasione rationes subducit, vbi nimirum legationis Belgicae ad Elisabetham Angliae Reginam missae mentionem facit. Etenim legatos istos expresse ita loquentes offert: *Melius olim populi ac reges, qui ipsi adhuc illacesiti crescentibus imperiis in tempore obuiam ierunt, ne caeteri suam in perniciem vincerentur. Sciebant quippe, bellorum alia geri, ut pax habeatur, alia, quia haberi non potest. Nam, ut aquae et ignis, quarum rerum contraria natura est, ita eorum, qui imperare omnibus cupiunt, et qui seruire alteri nolunt, perpetua et immortalis pugna est, in qua vindicari seruum, imminemtem antecapere prudentis et gloriosum est. Non enim puniendis tantum iniuriis, sed praeuertendis maxime regimen principibus et arma coelitus data. Ne tuetur se quidem, qui tueri contentus est. Nocentes animos irritat impunitas. Vid GROTIUM in hist. Belg. L. VII. ad annum 1598. p. m. 447. Quae verba, quum potius GROTIJ quam legatorum sint, docent profecto, a nostra sententia eum plane non fuisse alienum. Interea tamen facile largimur, magnam habere difficultatem, vt ea, quae hic proposuimus, in applicationem conuertantur.*

XIV.

Decidi non potest, quousque belligerantibus facultas competat sibi inuicem nocendi.

Regula, quae huius quaestionis intuitu suppeditari vulgo solet, tamdiu scilicet hosti noceri posse, donec nos ab ipsius iniuria tutos praestiterimus, tantum abest, ut rem conficiat, ut potius nouis eam implicet difficultatibus. In finitam *PUFENDORFIUS* nocendi facultatem bellum suscipientibus tribuit, cuius propterea principia ferociae aliquid spirare a multis dicuntur. Leniora suadere velle, etiamsi maioris aequitatis prae se ferret speciem, nescimus tamen, an magnae utilitatis sit futurum. Ex tempore, loco, aliisque circumstantiis diiudicandum est, quid fieri oporteat, ac proprio laesi iudicio relinquitur merito, quinam fines ultioni ac vindictae ponendi sint.

XV.

Aduersus hostem Christiano etiam barbarorum auxilio uti licet.

Ludibrio se exponunt, qui bellum ex Platonicis ideis geri cupiunt, hoc est, qui a belligerantibus, non dicam iustitiae atque aequitatis obseruantiam, sed illud quoque expectant, ut omni ratione sibi inuicem parant. Nescimus,

an

an non si etiam hoc referendi sint, qui populo Christiano turpe esse dicunt, barbarorum implorare auxilium contra gentem, quae itidem Christi sacris addicta est. Nam quaecumque demum ad ornandam causam suam adferant, facile tamen patet, omnia eo redundare, ut insignem, nescio quam, pietatem in hostes exercendam esse arbitrentur. Hosti, hoc est illi, qui ius nostrum perfectum laesit, noceri posse nemo inficiatur. Quid igitur impedit, quo minus id per illos quoque fiat, quos barbaros vulgo adpellare solemus? An dulcius mori putas, qui a militibus Christianis morte ingeniosa perimitur, quam qui infidelium manibus trucidatur? Vix haec in mentem tibi venire crediderimus. An supremo numini inuisum esse arbitraris, a Christianis barbaros in auxilium adhiberi, quoniam populo Israelitico id quondam interdictum fuerat? Nos vero talia obicientem sedulo rogamus, ut, quatenam interdicti huius diuini ratio fuerit, cogites. Aliam enim vix dabis, quam quod summus rerum arbiter ipse populi Judaici bella gesserit. An denique de nomine Christiano actum esse putas, si quis barbarorum auxilio ad debellandum hostem suum utatur? Nos autem, si quidem certo nobis constaret, rei Christianae ex eiusmodi cum infidelibus foedere quicquam timendum esse, primi omnium illud condemnaturi essemus. Quantum ab Imperatore CAROLO V. quondam Regi Galliae exprobratum fuerit, quod Turcas contra se lacessere voluerit, ex historia

Storia illius temporis notum esse debet. Vid. *THUANUS*
L. I. ad annum 1536. Nos hanc in rem illud saltem
adiicimus, Gallos Caesarem non minus accusasse, quod
Turcarum ipse illo tempore quaesiverit amicitiam. Vid:
VARILLAS *histoire de Francois I. et de Henri II.*
Quid enim vitiosius in vita humana, quam ut ea exprobremus
aliis, a quibus ipsi non multum alieni sumus?

XVI.

Non peccat, qui subditos hosti suo ad seditionem excitat.

Nolumus in praesentia illud denuo urgere, quod iam
in antecedentibus monitum fuit, scilicet operam perdere,
qui, ut hostis erga hostem rigidam virtutis custodiam exerceat,
postulant. Alia sunt, quae ut sententiae nostrae
contraria remoueri a nobis debent. Quum nimirum
seditio ex parte rebellium non sine summa prauitate fieri
queat, is ipse etiam, qui vel occasionem peccandi praebet,
vel homines seditiosos fouet, insignem committere videtur
malitiam. Cui dubio ut recte respondeatur, duae
quaestiones separandae sunt. Altera, num rebelles peccent?
altera, num inique hostis agat, qui seditionis auctor est.
Priorem uti adfirmare omnino debemus, ita ad nos plane non pertinet.
Posteriores vero propterea

F iure.

sure nostro negare credimus, quoniam hostis, qui facem et arma rebellibus ministrat, alterum indignum iudicat, ut ciuibus, qui ei hactenus subiecti fuerunt, amplius imperet. Longius in hac materia excurrendi animus nobis non est. Recte autem hic locum sibi vindicare arbitramur, quae acutissimus *BAELIUS* de Principe alterius subditos ad seditionem excitante, in *dictionary historico critico* sub voce *Casius Chaerea* not. D. disserit: *La politique des Princes a quelque chose de bizarre: ils font tout ce, qu' ils peuvent pour debaucher les sujets les uns des autres; ils donnent retraite aux conspirateurs, ils protegent les rebelles; et ils ne voient pas que c' est une belle leçon de revolte pour leurs propres sujets, et une esperance prochaine de secours. Cette disparate vient de ce qu' on ne songe qu' au present: car si l' on songeoit aux consequences pour l' avenir, jamais un Prince ne contribueroit un sou ni une parole en faveur des rebellions.*

XVII.

Moderamen, inculparae tutelae contra quoscunque hostes nostros, sine respectu qui

qui sint, secundum ius strictum, recte adhibetur.

Jure ita evenire ait JCtus *FLORENTINUS*, in *L. 3. Dig. de Justitia et Jure*, ut, quod quisque propter tutelam corporis sui fecerit, iure id fecisse existimari debeat.

Cuius Jureconsulti auctoritatem non eo animo adducimus, ac si causae nostrae patrono opus esse credamus, sed ut vel inde lectoribus patefiat, quantus inter naturale ac civile ius sit consensus. Positum enim in eo est praecipue dictum ita moderamen inculpatae tutelae, seu defensionis sui privatae eaque violenta, ut liberos nos etiam in statu civili cum violentia ab iniuriis friuoli adgressoris praestare queamus, si iudicis haberi potestas non possit. Quod privatae defensionis ius non opus est, ut ex caritate qua omnes homines erga se feruntur, aut ex imminente vitae periculo, deriuemus, quum potius ex palmario illo iuris naturalis principio: *Neminem laede*, adeoque ex illata ab altero iniuria id sua sponte fluat. Haec autem inculpatae tutelae vera origo si recte pensitetur, dubitari amplius non posse crederemus, quod contra inuasorem, quicumque demum ille sit, defendere sese liceat. Inveniuntur tamen, qui ab adgresso scrupulosam admodum deliberationem postulant, antequam ad sui defensionem
pro

progrediatur. Considerare enim iubent defensorum se
 ante omnia, num inuasor sit persona dignior, sapientior,
 aut reipublicae utilior? num reuerentia adgressori debita,
 num aliae circumstantiae suadeant, ut ei parcatur? Pa-
 rum profecto abest, quin uaiuersum, quod in scholis
 tradi solet, moralis doctrinae systema, illo tempore ab ho-
 mine in hocce statu posito, ediscendum esse existiment.
 Verum, aut egregie fallimur, aut plus quam Stoicam, qui
 ita sentiunt, ab homine exigunt animi praesentiam, quum
 eiusmodi res postulent, quae sine longa deliberatione
 saepe obseruari nequeunt. Quid decorum, quid alia
 principia nobis hoc in casu commendent, iam non quae-
 rimus. Prouocamus autem confidentissime aduersarios
 nostros, ut ex luce naturae, stricto sententiam suam, nobis
 demonstrent.

XVIII.

Nullius criminis reus est, qui tempore ne-
 cessitatis summæ res alienas aufert.

Omnis, quae forte hanc thesin premit, difficultas
 inde potissimum oriri videtur, quod casus, ubi quis in sum-
 ma necessitate constitutus est, vix cogitatione concipi
 queat. Quum enim hodie occupata sint fere omnia,
 quae primæua hominum ætate in medio iacebant, ad-
 eoque adsignatam velut omnes mortales suam habeant par-
 tem,

tem, dubium multis videtur, quomodo fieri queat, ut aliquis in extremam necessitatem hoc est in eum statum incidat, vbi omnibus plane rebus ad vitam sustentandam necessariis, omni prorsus aliorum ope atque auxilio destitutus est. Verum hocce dubium sententiae nostrae certe non nocebit. Perinde enim esset, ac si dicere vellemus, homines egenos plane iater mortales non dari, quoniam homines beati, et quos nunquam infelix paupertas pressit, de egestate aliorum vix cogitare quidpiam possunt. Certe illud concedere nos oportet, quod multa requirantur, antequam de aliquo vere affirmari possit, in summa necessitate eum esse constitutum. Ut enim summa necessitas alicui ius in res alienas tribuat, non solum id necesse est, ut malum, quocum sine alterius culpa conflictamur, extrema mimitetur, verum etiam ut non nostra culpa in illum statum peruenerimus, nec aliud denique remedium supersit, nisi id quod adgredimur, quo superari calamitas nostra queat. Haec autem requisita quando adsunt, summam necessitatem non solum in vitam sed quoque in bona aliorum, ius nobis dare, omni ratione affirmatur. Ordinaria, quae ad finem in hoc mundo consequendum creator nobis dedit remedia, labor et preces sunt. An vero credendum est, noluisse eum ut extraordinariis utamur remedijs, vbi in statu extraordinario positi sumus?

XIX.

Gentes liberae a promissis sibi inuicem factis licite resiliunt, quam diu nondum constat, alteram ea acceptasse.

Quemadmodum in omni hominum pruatorum pacto acceptatio praecipue consideranda est, ita profecto illa in gentium liberarum promissis omnem facit paginam. Quare a nemine forsaa in dubium vocabitur, integrum semper esse utrique paciscentium, mutandi animum, et neutrius nasci, quam diu res in mens deliberationibus subsistit, nec per acceptationem ab utraque parte in idem placitum conspiratum fuerit. Indubitati iuris sunt ea quae modo diximus, si alter, cui offertur aliquid, deliberandi spatium sibi expetat. De eo autem adhuc disceptatur, quid de intentione offerentis in dubio statendum sit. Vtrum hac sub conditione obligare se voluerit, si alter acceptauerit oblata, an vero ex eo demum tempore pactum voluerit conualescere, quod constat, alterum ea quae proposita fuerunt, acceptasse. Impedita satis haec videtur esse quaestio. Sed si rem omnem recte pensitemus, omnia, ut *GUNDLINGIUS* in *iure naturae* c. XII. §. IO. accurate obseruat, eo redundant, an ab altero vere acceptatum fuerit, adeo, ut potius ad facti quam ad iuris quae-

quaestiones hoc thema pertineat. Id certum est, pactum non dici posse perfectum quamdiu adhuc aliquid perficiendum restat. Deest autem aliquid, donec ab altera parte acceptatio fuerit secuta.

XX.

Nullius fere usus est doctrina de errore ac dolo, quando de pactioibus gentium liberarum sermo est.

Neminem tam male in nos animatum fore arbitramur, qui legendo hanc thesin eam esse credat sententiam nostram, ut gentium pactis errorem ac dolum nihil prorsus nocere statuamus. Etenim et nos lubenter concedimus, errorem qui consensum plane tollit, et dolum gentium negotia non minus, quam privatorum actus reddere invalida. Illud tantum nobis volumus, difficilis admodum rem esse disceptationis, si de errore ac dolo, quo gentes liberae inter se paciscentes circumventae esse dicuntur, quaestio instituat. Ad errorem enim quod attinet, quaenam huius rei probatio poterit fieri? Inter privatos aut iurisiurandi delatione vel praestatione, aut testibus potissimum error fit manifestus. Quamnam vero utilitatem modi hi probandi in statu libertatis praestare poterunt? De dolo si quaeris, facilioris quidem is videtur esse probationis, quam

quæ citius in oculos incurrat. Quoniam tamen in gentes liberas doli non cadit suspicio, probatione semper opus erit. Quæ si non ex ipsis pactorum tabulis defumi possit, magnam semper creabitur difficultatem. Rebus autem ita comparatis, non inique a nobis pronunciatum fuisse credimus, quod regulæ, quæ vulgo ad eruendum errorem ac dolum, suppeditari solent, ad gentes liberas vix quadrent.

XXI.

Non fuit insigniter probus *FRANCISCUS I.* quod nonnulli iactant, dum *CAROLUM V.* iter per Galliam ad Gandenses facientem, saluum atque incolumem dimisit.

Facile a lectoribus veniam impetraturos nos esse speramus, quod historica quaedam iuris naturæ thesibus imisceamus. Non enim, quæ hoc loco proponuntur a scopo hæcenus nobis proposito abludunt. Nam ad Jus naturæ utique pertinet quæstio, num salua iustitia *FRANCISCUS CAROLUM* eo tempore captivum detinere potuerit: Quod sane omni ratione negandum esse credimus, illud nimirum cogitantes, quod *FRANCISCUS* fidem suam dederat *CAROLO*, saluum ipsi per Galliam iter fore, Fidem vero datam frangere nolle, aut nolle.

vt **BAELIUS** l. c. sub voce **CHARLES V.** loquitur, insignem perfidiam committere, magnam mereri laudem, non nisi illi forsitan existimabunt, qui promissis suis stare haud multum consueverunt. Sed instant forte dissentientes, a quibus nec ipse **THUANUS** adeo alienus videtur, instant forte, dicimus, atque vel eam ob causam maximam **FRANCISCO** laudem deberi vrgent, quod recusauerit Gandenses vitro id offerentes in fidem suam recipere. Ad ea autem tam speciose dicta reponimus, non fidem et generosum animum dicendum esse, quod quis spe lucri opimioris reiicit. Etenim tam liberalem se **FRANCISCUS** fortasse non gessisset, si ei a **CAROLO** spes de Mediolano restituendo non fuisset facta, Vid. **THUANUS** L. I. ad annum 1539. et qui rem prolixius enarrat **MEZERAI** *histoire de France* T. II. ad annum 1539.

XXII.

Qui foedus ineunt de praestando contra quoslibet auxilio, non obligantur, vt contra innocentem agant, obligantur tamen, vt tum neutras partes teneant,

Inter omnes constat, ad exceptiones, quae priuatorum pacta vitiant, etiam turpem causam pertinere. Ex turpi enim causa, hoc est ex illa, quae legibus bonisque moribus repugnat, si quis promittit aliquid, obligatio nasci non potest, quoniam itidem vt in pacto metu extorto ius

H

accep-

acceptandi in altero deficit. Quin igitur haec ad gentium liberarum quoque pactiones adplicari debeant, nemo forsitan in dubium vocabit. Turpis autem quum ea etiam foret pactio, quae ita initur, ut vi illius opprimatur innocens, sat rationis habere nos animaduertis, cur gentes foederatas ad debellandum innocentem obligari negemus, quantumvis vi foederis sui contra quoscunque socii hostes auxilium praestare teneantur. *In foedere enim, uti recte philosophatur GROTIUS L. II. C. 16. §. 16. n. 3. ad bellum quoduis inito praesumitur ratio habita prudentiae et pietatis eius quicum agitur, ut qui non modo non iniuste sed nec temere bellum suscepturus videretur.* Haec autem praesumptio si fallit, uti fallere facillime potest, sique socius bellum incipiat iniustum, recte omnino auxilium denegatur. Maxima vero, quae hanc rem circumstat difficultas, in eo sita est, quod obscurum esse plerumque soleat,

- - *quis iustius induat arma.*

Ita enim belligerantes res suas instituunt, ut dici vix possit, vter eorum causam habeat iustioem. Iudicem qui hac de re cognoscat, in orbe terrarum principes habent nullum. Competit tamen quodammodo haec potestas ipsorum foederatis. Qui si sentiunt, iniquum a socio suo bellum geri, non solum prudenter sed etiam iuste agunt, si neutras teneant partes. Prudenter agunt, ne suo, uti dicitur, iumento malum sibi accersant; iuste autem agunt adeoque ad id obligantur, quoniam contra quoscunque, exceptis innocentibus, auxilium promiserunt,

XXIII.

Validae sunt Principum renuntiationes de
successione futura factae, si liberos nondum
habeant.

Si vlla e quaestionibus iuris gentium vexata dici potest, huic certe illud nomen in primis competit, quae hic a nobis proponitur. Pertinet autem hoc thema simul ad ea, quae hodierni sunt saporis, nostrisque praecipue temporibus tractantur. Infinitam enim discutiendae huic quaestioni aetas nostra occasionem dedit. Controversiis tamen hac de re agitatis uti in praesentia non immorabimur, ita id saltem agemus, ut sententiae nostrae fundamentum lectori ante oculos ponamus. Validas igitur quando Principum renuntiationes dicimus, si liberos nondum habeant, ratio asserti in eo posita est, quod nondum nati nullum adhuc ius habeant illud ius acquirendi, quo parentes se se abdicant, adeoque iniuria iis fieri nequeat, quando parentes iuri renunciant, quod demum per illos ad liberos nondum natos pervenire poterat. Equidem novimus, nascituros ex iuris principiis pro iam natis haberi, quoties de ipsorum favore agitur. Verum hoc axioma non nisi ad liberos iam in utero existentes pertinet. Hisce enim ius iam quaesitum videtur ea acquirendi, quae a parentibus haberi queunt. Qui de principum renuntiationibus earumque natura plura legere cupit, eum remittimus ad notissimas, quae sub ficto nomine *Filiz Moriz* circumferuntur, literas. Multa enim memo-

raru

ratu digna sibi deprehenduntur, et satis acute quaestio excutitur, num successio in regnum a parentum arbitrio pendeat.

XXIV.

Foedus non frangunt gentes quae extrema expectantes tandem a foedere resiliunt.

Quum omni foederi tacita ista conditio insit, ne pactum in extremum foederatorum malum vergat, facile patet, fidem eos non fregisse, qui, postquam ultima iam expectarunt, tandem a foedere incho recedunt. Non caritas igitur sola, quam nobismet ipsis debemus, sed, quod magis est, ipsa quoque iustitia hanc rem dicitur. Solent in eo omnes convenire, quod ab illo auxilium promissum iure peti non possit, qui rebus et militibus ad defensionem sui ipsius opus habet. Non videmus igitur, cur exculationem non mereantur, imo, cur non iuste agere dicendi sint, qui, ubi ad extrema peruentum est, ubi summum sibi ipsis minitari periculum cernunt, si diutius socium adiuvent, inde se recipiunt, ita tamen, ut discessus eorum nihil fugae simile habeat. Rebus enim ita comparatis si receptui canant, possunt quasi cum HORATIO, verbis paululum mutatis, dicere:

*Vixi duellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria,
Nunc arma defunctumque bello
Hic ferrum paries habebit.*

Verum et nos hac ipsa occasione monemur, ut signum demus receptui, hoc est, ut labori nostro, quem lectoris benivolentiae commendamus, imponamus finem.

*Cetera de genere hoc adeo sunt multa, loquarum
Ut lassare queant Fabium.*

HORAT.

